

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ РОЗБУДОВИ ТЕХНОЛОГООРІЄНТОВАНИХ СТАРТАПІВ В ІНТЕРЕСАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

©2020 САЛІХОВА О. Б., КУРЧЕНКО О. О.

УДК 658.586
JEL: L26; M13; O31; O32

Саліхова О. Б., Курченко О. О. Концептуальні засади Стратегії розбудови технологоорієнтованих стартапів в інтересах інноваційного розвитку економіки України

Мета статті полягає у визначенні концептуальних засад Стратегії розбудови технологоорієнтованих стартапів (ТОС) в інтересах інноваційного розвитку економіки України, виходячи із сучасних викликів і загроз, а також загальносвітових тенденцій розвитку технологій. Спираючись на аналіз та узагальнення наукових здобутків українських учених і практиків, а також попередні результати та висновки авторських досліджень, у статті наведено ендогенні та екзогенні бар'єри, що перешкоджають розбудові ТОС в Україні. Вперше обґрунтовано, що стартап – це не лише людський інститут, що створює нові продукти чи послуги в умовах крайньої невизначеності, а багатоаспектний механізм, що: забезпечує трансфер технологій із академічної, освітньої та наукової сфер у бізнес-середовище через започаткування господарюючого суб'єкта; прискорює комерціалізацію технологій та виведення на ринок нового продукту, процесу, послуги; забезпечує міжнародний трансфер технологій через залучення іноземних підприємців-новаторів для започаткування та розвитку стартапу в іншій країні, а також через придбання діючого стартапу іноземною компанією (злиття та поглинання, іноземні інвестиції); надає доступ до іноземних технологій, інфраструктури, баз даних. Показано, як технологоорієнтовані стартапи здатні перетворити обмежені можливості компанії-початківця на переваги в конкурентній боротьбі із лідерами та привести до структурних зрушень в економіці. Визначено мету, пріоритети, ключові завдання розбудови ТОС в Україні, а також шляхи їх реалізації, націлені на: формування кадрового та науково-технологічного ресурсу; заохочення започаткування ТОС; започаткування корпоративних інкубаторів та акселераторів; забезпечення стабільних джерел фінансування створення та розвитку ТОС; просування технологічних інновацій та сприяння виходу ТОС на ринок публічних закупівель та зовнішні ринки; захист ТОС від «недружніх» інвесторів; запровадження моніторингу діяльності ТОС і популяризацію інноваційного підприємництва.

Ключові слова: стартап, технологоорієнтований стартап, підприємництво, технологічні інновації, державна політика, стратегія.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-65-75>

Бібл.: 17.

Саліхова Олена Борисівна – доктор економічних наук, провідний науковий співробітник відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку, Інститут економіки та прогнозування НАН України (вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна)

E-mail: salikhova_elena@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7669-6601>

Курченко Олена Олександрівна – здобувач, Інститут економіки та прогнозування НАН України (вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна)

E-mail: molunat69@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8646-9488>

UDC 658.586
JEL: L26; M13; O31; O32

Salikhova O. B., Kurchenko O. O. The Conceptual Bases of the Strategy for the Advancing of Technology-Oriented Startups in the Interests of Innovative Development of Ukrainian Economy

The purpose of the article is to define the conceptual bases of the Strategy for the advancing of technology-oriented startups (TOS) in the interests of innovative development of Ukrainian economy, based on modern challenges and threats, as well as global tendencies in the development of technologies. In view of the findings of an analysis and on generalization of scientific achievements of Ukrainian scholars and practitioners, as well as taking into consideration the preliminary results and conclusions of the authors' own researches, the article provides both the endogenous and the exogenous barriers that prevent the development of TOS in Ukraine. It is substantiated for the first time that a startup is not only a human institution that creates new products or services in the face of extreme uncertainty, but a multi-device mechanism that provides technology transfer from the academic, educational and scientific spheres to the business environment through the establishment of an economic entity; accelerates the commercialization of technology and the introduction of the new product, process, service to the market; ensures the international technology transfer through the involvement of foreign pioneering entrepreneurs to commence and develop a startup in another country, as well as through the acquisition of a current startup by a foreign company (mergers and acquisitions, foreign investments); provides access to foreign technologies, infrastructure, databases. It is shown how technology-oriented startups are able to turn the limited opportunities of a novice company into advantages in a competitive struggle with leaders and lead to structural changes in the economy. The goals, priorities, key tasks of TOS development in Ukraine, as well as ways of their implementation are defined, aimed at: formation of personnel and

scientific-technological resources; encouraging the commencement of TOS; launching corporate incubators and accelerators; ensuring stable sources of funding for the establishment and development of TOS; promoting technological innovations and facilitating the TOS's access to the public procurement market and foreign markets; protection of TOS from «unfriendly» investors; introduction of monitoring of TOS activities and popularization of innovative entrepreneurship.

Keywords: startup, technology-oriented startup, entrepreneurship, technological innovations, government policy, strategy.

Bibl.: 17.

Salikhova Olena B. – D. Sc. (Economics), Leading Researcher of the Department of Modeling and Forecasting of Economic Development, Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine (26 Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine)

E-mail: salikhova_elena@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7669-6601>

Kurchenko Olena O. – Applicant, Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine (26 Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine)

E-mail: molunat69@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8646-9488>

Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляен у жовтні 2019 р. у Порядку денному для Європи вказала на необхідність запровадження спеціалізованої стратегії для малих і середніх підприємств (*dedicated SME strategy*), що сприятиме поліпшенню доступу до ринків та підтримці масштабованих стартапів: «Нам потрібно більше молодих і спритних новаторів (*nimble innovators*) з проривними технологіями, якими були теперішні технологічні гіганти лише десять років тому» [1, р. 8]. У березні 2020 р. «Стратегію МСП для сталої та цифрової Європи» було схвалено [2].

В Україні Стратегію розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) на період до 2020 року прийнято ще у 2017 р. У документі передбачено, серед іншого, інтенсифікацію передачі знань і технологій із сфери науки та вищої освіти в сектор підприємництва. Термін її дії добігає кінця, проте не запроваджено жодного механізму сприяння ані технологічним інноваціям, ані розширення ринків для стартапів в інтересах економіки України.

А. Касич, О. Мрихіна, Н. Івашова, А. Стельмащук, О. Шевченко та інші вчені пропонували заходи політики з розбудови стартапів України. Науковий інтерес авторів до цієї проблематики пов'язаний із пошуком шляхів реалізації настанови академіка В. Гейця щодо ендогенізації економіки України та запровадження нової економічної стратегії, де державна політика підпорядкована завданням модернізації [3]. Це обумовило мету статті – визначення концептуальних

засад *Стратегії розбудови технологоорієнтованих стартапів в інтересах інноваційного розвитку економіки України*, виходячи із сучасних викликів та загроз в Україні, а також загальносвітових тенденцій у державній політиці в частині інноваційного підприємництва.

З-поміж розмаїття стартапів особливу роль в інноваційному розвитку економіки відіграють технологоорієнтовані стартапи (ТОС), націлені на отримання нового продукту та/чи процесу на базі передових технологій. Вони здатні обмежені можливості компанії-початківця перетворити на переваги в конкурентній боротьбі з лідерами та привести до структурних зрушень завдяки такому:

- ✦ не маючи ще певного ринку, а отже – усталеного кола клієнтів (потреби яких необхідно задовольняти через удосконалення та покращення), ТОС можуть «з нуля» пропонувати інноваційні рішення;
- ✦ не маючи ще виведених на ринок продуктів, ТОС у своїх інноваціях не обмежуються необхідністю забезпечення сумісності з ними, а відтак – «прив'язки» до створених раніше технологій;
- ✦ не маючи ще власної технологічної бази, ТОС не обмежений необхідністю фінансувати та підтримувати її на відповідному рівні, а також витрачати час і ресурси на одночасну реалізацію раніше започаткованих досліджень і запровадження нових ініціатив; а отже, ТОС може спрямовувати свої ресурси виключно на розробку нових технологій;
- ✦ маючи обмежені ресурси, ТОС вимушений зосередити увагу на технологіях з найбільшим потенціалом; його не стри-

Публікацію підготовлено за виконання цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Макроперспективи ендогенізації економічного розвитку України» (державний реєстраційний № 0117U006435).

мує організаційна інерція, яка характерна для великих діючих фірм із власними ДіР-підрозділами;

- ✦ ТОС не має психологічного багажу вищого керівництва, яке у своїх стратегіях здебільшого спирається на вже існуючі технологічні рішення, уявлення про організацію, ринок і клієнтів; ТОС здебільшого керують молоді підприємці, які, хоча і мають менший досвід роботи, але не обтяжені усталеними методами ведення бізнесу; команду ТОС формують молоді випускники ВНЗ, що здебільшого мають сучасну освіту в галузі природничих, інженерних та інформаційно-комунікаційних спеціальностей;
- ✦ для ТОС рушійною силою є «нове» та «цікаве»; на відміну від існуючих великих компаній, діяльність яких орієнтована, передусім, на задоволення ринкового попиту, ТОС скеровується ідеями технологічного «поштовху», їхні інновації більш ризиковані та, здебільшого, не спираються на дослідження ринку – для їхніх інноваційних продуктів ринку може не існувати, а отже, ТОС скоріше здатні здійснити проривні інновації, створити нові ринки та нові високотехнологічні індустрії з перспективою світового лідерства.

Як показали результати висновки попередніх авторських досліджень та напрацювань [4; 5], а також висновки, зроблені в рамках виконання цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Макроперспективи ендогенізації економічного розвитку України» (державний реєстраційний № 0117U006435) при визначенні концептуальних засад Стратегії розбудови технологоорієнтованих стартапів в інтересах інноваційного розвитку економіки України, необхідно взяти до уваги таке.

Інвестиції у людей стали ключовим інноваційним пріоритетом у світі. Уряди розвинених країн слідують переконанням архітектора інноваційної політики Сінгапуру Ф. Йо, який вважав, що інновації йдуть від людей, а не від продуктів та розробок: «Ми не вкладаємо в інновації, ми інвестуємо в людей. Люди створюють інновації. Всі наші фонди посівного фінансування та державні агентства підтримки підприємництва є лише засобом для досягнення більш важливої мети. Вони служать підтримкою людей, які хо-

чуть розпочати власну справу» [6]. Ф. Йо розглядає залучення іноземних талантів і компаній як «крадіжку» ідей. Цю стратегію використовують багато країн, на державному рівні запроваджуючи програми та механізми, які впливають на відтік «мізків» з України, зменшуючи кадровий ресурс для розбудови стартапів.

Реалізуючи Директиву (ЄС) 2016/801 Європейського Парламенту, «майже половина всіх держав-членів вважають залучення й утримання (*attracting and retaining*) іноземних студентів одним із пріоритетів своєї політики» [7, р.5], а отже, кількість іноземних студентів, які їдуть в ЄС навчатися та проводити дослідження, щорічно зростає. Поряд зі студентами уряди багатьох країн залучають науковців, запроваджуючи для них сприятливі умови. Наприклад, Франція ініціювала довгострокову візу «паспорт талановитого дослідника» (*passport talent-chercheur*), що дозволяє іноземцям отримати докторський ступінь, проводити дослідження або викладати як професор-дослідник. Разом із тим, у рамках Стратегії «Європа-2020» прийнято План дій підприємництва 2020 «Відродження духу підприємництва в Європі», де вказано на необхідність залучення іммігрантів, особливо молодих людей – засновників стартапів, і використання їх творчого та інноваційного потенціалу [8]. Низка країн ЄС, а також інші країни – США, Сінгапур, Ізраїль тощо запровадили «стартап-візи» [9], які передбачають привабливі умови для підприємців-новаторів з інших країн.

Зазначені вище дії впливають на «відтік мізків» з України. Але, окрім «крадіжки мізків», для економіки України є загроза іноземних «мисливців» на ідеї, які створюють майданчики для стартапів з перспективою володіння їх інноваційним продуктом. Ще одна загроза – придбання іноземними компаніями запущених українських ТОС, що вже мають унікальні технології.

Уряди багатьох країн розглядають придбання іноземних ТОС як пріоритет державної політики. Але найбільш агресивну політику в цій частині проводить Китай. Прийнятий «План Сприяння розвитку МСП (2016–2020)» прямо вказує на такі цілі: «заохочувати кваліфікованих китайських МСП до створення науково-дослідних і проектних баз за кордоном, підтримувати МСП у придбанні зарубіжних передових технологій і останніх результатів наукових досліджень, здійснювати злиття і поглинання, брати участь у зарубіжних інноваційних МСП» [10].

Виходячи з викладеного вище, ключовими екзогенними загрозами, що ускладнюють розбудову ТОС в Україні, є цілеспрямована політика урядів інших держав, спрямована на:

- ✦ залучення іноземних студентів, науковців, підприємців-новаторів, бізнес-ангелів;
- ✦ створення на території інших держав об'єктів інноваційної інфраструктури (інкубаторів, акселераторів тощо) з метою контролю за запущеними ТОС;
- ✦ злиття та поглинання успішних іноземних ТОС.

Разом із тим є низка ендегенних бар'єрів, що перешкоджають розбудові ТОС в Україні:

1. Брак фахівців зі STEM-освітою та технічного персоналу для реалізації всіх етапів інноваційного процесу – від розробки до впровадження в масове виробництво.
2. Брак державної фінансової підтримки прикладних досліджень і розробок академічного, освітнього та наукового секторів.
3. Брак галузевих наукових установ, як державних, так і приватних, і фахівців, здатних трансформувати нові розробки в інноваційні продукти, процеси та послуги.
4. Застаріла матеріально-технічна база досліджень освітньої, академічної та наукової сфер; брак сучасного дослідницького устаткування, брак коштів на його придбання за кордоном і підприємств, що могли б його розробляти та виготовляти в Україні.
5. Нерозвинена інноваційна інфраструктура, брак корпоративних і державних інкубаторів та акселераторів для ТОС.
6. Залежність від іноземних технологій, проміжних товарів та засобів виробництва для досліджень та інновацій ТОС.
7. Низька абсорбційна здатність економіки України до інновацій та сучасних технологій; відсутність механізмів державної підтримки технологічних інновацій та впровадження в масове виробництво створених інноваційних продуктів.
8. Брак державних і приватних венчурних інвесторів, готових фінансувати початкові етапи життєвого циклу ТОС.
9. Відсутність механізмів державної підтримки просування продукту ТОС на внутрішньому ринку через систему публічних закупівель та на зовнішні ринки через інструменти стимулювання експорту.

10. Недосконалість законодавства у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності та недотримання чинних норм.

11. Неприятливі умови для заснування та ведення бізнесу ТОС; негативний імідж держави, яка «лише заважає».

З огляду на зазначене вище, стартап – це не лише людський інститут (*human institution*), що створює нові продукти або послуги в умовах крайньої невизначеності (*extreme uncertainty*), як вказано у відомій роботі Еріка Ріса [11].

Стартап, орієнтований на технологічні інновації, або технологоорієнтований стартап (ТОС), – це багатоаспектний механізм, що забезпечує:

- ✦ трансфер технологій із освітньої, наукової та академічної сфер у бізнес-середовище через започаткування господарюючого суб'єкта;
- ✦ прискорення комерціалізації технології та виведення на ринок нового продукту, процесу, послуги;
- ✦ міжнародний трансфер технологій через залучення іноземних підприємців-новаторів для започаткування та розвитку стартапу в іншій країні;
- ✦ міжнародний трансфер технологій через придбання стартапу іноземною компанією (злиття та поглинання, іноземні інвестиції);
- ✦ отримання доступу до іноземних технологій, інфраструктури, даних.

Завдання держави – усунути бар'єри та мінімізувати загрози на шляху створення ТОС і сприяти зростанню та локалізації виробництва їх інноваційних продуктів в Україні.

Мета Стратегії має полягати у:

- ✦ заохоченні інноваційного підприємництва та працевлаштування молодих фахівців природничих та інженерних спеціальностей;
- ✦ започаткування компаній, орієнтованих на розробку нових товарів, процесів, послуг, продукування яких:
 - матиме високий (щонайменше 40%) рівень локалізації в Україні;
 - забезпечуватиме потреби національних виробників у проміжних товарах і засобах виробництва;
 - матиме перспективи виходу на зовнішні ринки.

Виходячи з цього, **ключовими пріоритетами** Стратегії мають стати:

- ✦ втілення нових ідей у технології та продукування інноваційних товарів, процесів, послуг;
- ✦ забезпечення потреб національних виробників у технологічних інноваціях, зменшення залежності від імпорту та посилення конкурентоспроможності їх товарів;
- ✦ вихід на зовнішні ринки високих технологій.

Реалізації визначеної мети та пріоритетів зумовлює необхідність вирішення таких **завдань**:

1. Формування кадрового ресурсу ТОС.
2. Зміцнення науково-технологічного підґрунтя розбудови ТОС.
3. Заохочення започаткування ТОС.
4. Інкубація та акселерація ТОС.
5. Фінансування створення та розвитку ТОС.
6. Просування технологічних інновацій ТОС.
7. Сприяння виходу ТОС на ринок публічних закупівель та зовнішні ринки.
8. Захист ТОС від «недружніх» інвесторів.
9. Моніторинг діяльності ТОС.
10. Популяризація інноваційного підприємства.

Їх реалізація вимагатиме покращення нормативно-правових та інституційних засад розбудови ТОС, а також формування стабільних джерел фінансування програм на засадах державно-приватного партнерства.

1. Формування кадрового ресурсу ТОС.

Відродження позитивного іміджу природничих і технічних наук і створення нового покоління інженерів, механіків, радіотехніків, дизайнерів, спеціалістів з енергетики, тобто спеціалістів зі STEM-освітою є запорукою розбудови національної стартап-екосистеми. Важливість цього питання обумовили отримані результати анкетування стартапів [5], а також зроблені висновки, що в Україні нині за бюджетні кошти спеціалістів у сфері економіки та права щорічно готують в рази більше, ніж фахівців, чия освіта є запорукою технологічних інновацій. Також у роботі 2016 р. було вказано на пріоритетність у розбудові стартапів «підвищення якості STEM-освіти в Україні» і, зокрема, необхідності «формування нової генерації інноваторів, що мають освіту в галузі природничих наук, технологій, інженерії,

математики, які здатні створювати нові знання, продукувати, адаптувати та використовувати передові технології» [4]. В ухваленій урядом 5 серпня 2020 р. Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) [12], у частині «Очікувані результати», на думку авторів, поза увагою розробників залишилася ключова мета нарощування інвестицій держави у STEM-освіту – посилення кадрового ресурсу інноваційного розвитку української економіки. Розширення пропозиції STEM-фахівців на ринку праці без «прив'язки» до розбудови інноваційного підприємництва в Україні та створення ТОС лише прискорить відтік кадрів, а отже, державні інвестиції за рахунок коштів платників податків у STEM-освіту будуть сприяти створенню робочих місць та економічному зростанню не України, а інших держав. Таким чином, реалізація пріоритету STEM-освіти має бути спрямована на інноваційний розвиток економіки України, зокрема розбудову ТОС.

Створенню кадрового ресурсу для ТОС, зокрема набуття студентами практичного фахового та підприємницького досвіду, сприятиме реалізація Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, ухваленої урядом України. Посилити взаємодію із реальним сектором економіки в процесі підготовки кадрового ресурсу для ТОС, на нашу думку, може запровадження державою стимулів. Зокрема, бюджетної програми часткової компенсації витрат бізнесу на проведення спільних досліджень із університетами та коледжами в рамках підготовки дипломних, кандидатських і докторських наукових робіт на базі господарюючих суб'єктів з наданням їм права брати участь у визначенні тематики та за погодженням із науковим керівником/науковим консультантом від навчального закладу реалізації дослідження в інтересах розвитку компанії, галузі, економіки.

2. Створення науково-технологічного підґрунтя розбудови ТОС. Підготовка бакалаврських і магістерських робіт, дисертаційних робіт аспірантів та докторантів; діяльність науково-технічного персоналу університетів, академічних і галузевих науково-дослідних установ має бути орієнтована на тематику досліджень, пов'язану із технологічними інноваціями у стратегічних галузях, визначених відповідно до Положення про Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України (Мінстратегпрому). Ре-

алізація цієї настанови вимагатиме узгодження пріоритетів Мінстратегпрому та Міносвіти для забезпечення синергетичного ефекту. Зокрема, у чинній «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» зазначається необхідність переходу до високотехнологічної інноваційної економіки, проте не визначено пріоритетні напрями. Водночас, наприклад, у Німеччині, уряд, підтримуючи створення стартапів через Федеральне Міністерство економіки та енергії за Програмою EXIST, фокусує їх на реалізацію пріоритетів «Високотехнологічної стратегії для Німеччини 2025». Серед них: оцифрування економіки для підвищення доданої вартості; ресурсоефективність; мобільність (людей, вантажів); безпека (енергозабезпечення, зв'язок, логістика) тощо. До того ж, Федеральне Міністерство економіки та енергетики в «Національній промисловій стратегії 2030» визначило пріоритетні сектори промисловості, як-от: сталеливарна і хімічна, машинобудування, автомобілебудування, оптика, медичні прилади, екологічно чисті технології, озброєння, аерокосмічна індустрія, 3D-друк, електромобілі, оцифровки і штучний інтелект, що також є визначальним при ухваленні рішень щодо надання державної підтримки у створенні та розвитку стартапів у Німеччині.

Отже, науково-технічне підґрунтя становлення та розвитку ТОС в Україні має формуватися виходячи із задекларованих державою пріоритетів промислово-інноваційного розвитку та визначених, виходячи з цього, технологічних орієнтирів. Їх реалізації сприятиме нарощуванню бюджетного фінансування відповідних прикладних і дослідно-конструкторських робіт, а також запровадженню державно-приватного партнерства в реалізації інноваційних проектів бізнесу.

3. Заохочення започаткування ТОС. З метою реалізації цієї ініціативи необхідно запровадити державну програму сприяння створенню ТОС в інтересах національної економіки із наданням грантів на розробку ТЕО та створення прототипу для запуску стартапу (за прикладом американської програми SBIR чи німецької EXIST, які реалізуються у два етапи). Виходячи з положення про Мінстратегпром його основними завданнями є: забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері промисловості та оборонно-промислового комплексу, а також інноваційної діяльності у стратегіч-

них галузях промисловості. Беручи до уваги це, а також Постанову КМУ «Про утворення Міжвідомчої координаційної комісії з питань імпортозаміщення» від 04 квітня 2018 р. № 251, основними завданнями комісії є: «визначення шляхів, заходів та механізмів подолання залежності оборонно-промислового комплексу від імпорту товарів, постачання яких повністю або частково зупинене, а також вирішення питань, що стосуються створення належних умов для своєчасного і повного задоволення потреб оборонної промисловості», рекомендується запустити пілотний проект «Розбудова технологоорієнтованих стартапів для інноваційного розвитку ОПК» (далі – пілотний проект). Оператором програми визначити Мінстратегпром. Для відбору проектів, на реалізацію яких надаватиметься державна допомога, необхідно створити Уповноважений інвестиційний комітет, який здійснюватиме оцінку доцільності та ризиків вкладання коштів у майбутній ТОС. Рішення про надання фінансування ТОС має ґрунтуватися як на можливостях реалізації проекту та перспективах, так і на ризиках. При оцінці проектів ТОС на предмет інвестування необхідно взяти до уваги, що на практиці жодні формальні критерії не охоплюють всі потенційні аспекти, які можуть визначити, чи слід у рамках державної програми інвестувати в ТОС. Експерти можуть використовувати визначені параметри як орієнтири, але приймати остаточне рішення, виходячи з реальних потреб, загроз (у частині залежності від імпорту) та інтересів національної економіки та безпеки. Для реалізації пілотного проекту Мінстратегпрому, як оператора, разом із Міжвідомчою координаційною комісією необхідно визначити технологічні пріоритети, а також окремі товарні позиції, в яких є потреба, виходячи з останніх науково-технічних здобутків у світі та потреб українських виробників та споживачів у сфері ОПК.

4. Інкубація та акселерація ТОС. Використання практики формування інкубаторів та акселераторів на базі університетів, як це поширено в економічно розвинених країнах, в Україні вимагає зваженого підходу. Адже, як показали дослідження, на етапі становлення стартап-екосистеми у США університети мали значну матеріально-технічну базу, велику кількість здобутків у результаті військових DiP, велику кількість фахівців у галузі природничих та інженерних наук, а також активну підтримку промисловців. У теперішніх умовах України, на наш погляд, у політиці

розбудови ТОС акцент слід зробити на започаткуванні інкубаторів та акселераторів на базі компаній – інноваційних лідерів, як державних, так і приватних, а також сприяти створенню цими компаніями корпоративних фондів венчурного капіталу для інвестицій у ТОС. Це дозволить використовувати наявний в Україні виробничий, науково-технологічний і кадровий потенціал для реалізації проектів ТОС і налагодити зв'язки для подальшої співпраці. Наприклад, у Німеччині сьогодні основна увага корпоративних акселераторів зосереджена на стартапах, які створюють технології Індустрії 4.0, Інтернету речей (IoT), технології мобільності та логістики, а також промислові технології та займаються виробничим інжинірингом.

Реалізація цієї ініціативи вимагає внесення змін до Закону про «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». У статті 14 «Інфраструктура підтримки малого і середнього підприємництва» до перелічених елементів інфраструктури доцільно додати «інкубатори технологічно орієнтованих стартапів» та «акселератори технологічно орієнтованих стартапів», а також визначення цих понять.

Стимулом для започаткування корпоративних інкубаторів та акселераторів може бути внесення змін до Податкового кодексу України щодо часткового звільнення від сплати податку на земельні ділянки підприємств промисловості, на яких розташовані виробничі приміщення, цехи, адміністративні будівлі, складські приміщення тощо. Зокрема, кошти в розмірі 70% податку, що не сплачуються до бюджету, залишаються в розпорядженні платника податку, на потужностях якого створено корпоративний інкубатор та/чи акселератор, та використовуються ним у розмірі 35% – на діяльність, пов'язану з інкубатором та/чи акселератором, 35% – на інвестиції в ТОС. Кошти, що не сплачуються до бюджету, обліковуються як цільове фінансування та цільові надходження, відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності.

Для реалізації пілотного проекту Мінстратегпрому разом із Міноборони необхідно визначити підвідомчі організації/підприємства, що виконуватимуть функцію інкубаторів та акселераторів ТОС.

5. Фінансування створення та розвитку ТОС. Для реалізації пілотного проекту «Розбудова

технологічно орієнтованих стартапів для інноваційного розвитку ОПК» Мінстратегпрому рекомендується ініціювати розробку Проекту Закону України «Про державний фонд технологічних інновацій», де буде вказано, що у складі спеціального фонду Державного бюджету України створюється фонд, дохідна частина якого формується за рахунок сплати експортного мита на сировинні товари у розмірі 0,5% (за даними Світового банку, обсяг експорту сировинних товарів (*raw material*) України становив у 2018 р. 14,5 млрд дол., отже, фонд сягатиме близько 2 млрд грн), із внесенням відповідних змін до Митного Кодексу та Бюджетного Кодексу України. Видаткова частина фонду має спрямовуватися на реалізацію науково-дослідних, інноваційних та інвестиційних проектів для прискореної модернізації та розвитку господарюючих суб'єктів із залученням технологій ТОС; а також реалізацію проектів ТОС з технологічних інновацій і запуску власних продуктів, процесів, послуг. Також рекомендується розробити Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку спрямування коштів державного фонду технологічних інновацій».

6. Просування технологічних інновацій ТОС. Для реалізації ініціативи щодо розбудови ТОС (від запуску до комерціалізації) Мінстратегпрому необхідно визначити уповноважену організацію, яка буде розпорядником коштів фонду та здійснюватиме заходи, пов'язані з: 1) організацією відбору проектів технологічних інновацій та надання фінансування на заснування ТОС (на ТЕО та створення прототипу); 2) організацією відбору та супроводу проектів технологічних інновацій ТОС; фінансуванням проектів; контролем за їх реалізацією та цільовим використанням державної підтримки, наданої на реалізацію проектів; моніторингом отриманих результатів. Державний фонд технологічних інновацій має інвестувати в ТОС самостійно або з партнерами за допомогою конвертованих позик або шляхом придбання акцій ТОС. Для фінансового сприяння розбудови ТОС рекомендується надавати засновникам (після відбору проекту) до 1 млн грн у вигляді комбінації акціонерного капіталу та конвертованих позик і отримувати від 15 до 40% акцій компанії. Внесок ТОС у фінансування проекту не є обов'язковим, але має заохочуватися.

Для реалізації пілотного проекту та прискорення впровадження технологічних інновацій та комерціалізації нових продуктів, про-

цесів, послуг Мінстратегпрому рекомендується запровадити програму державної допомоги на науково-технологічні та інноваційні проекти ТОС, що реалізуватимуться у співпраці з підприємствами ОПК. ТОС має бути ініціатором проекту і заявником на отримання допомоги, його співвиконавцем – діюча на території України компанія-виробник, котра здійснює господарську діяльність з виробництва військового (подвійного) призначення, що готова фінансувати щонайменше 25% кошторисної вартості проекту та здійснюватиме освоєння технології ТОС для реалізації таких п'яти цілей:

- ✦ зменшення залежності власного виробництва від іноземних технологій і компонентів;
- ✦ удосконалення технологічних процесів та логістики для заощадження матеріальних ресурсів, зниження енергоспоживання, скорочення відходів виробництва для збільшення ефективності виробництва;
- ✦ цифровізація виробництва для вдосконалення та/чи зміни бізнес-моделі для покращення економічного результату;
- ✦ посилення технічних та якісних характеристик, цінових конкурентних переваг, збільшення експортного потенціалу наявних товарних позицій;
- ✦ запуск у виробництво нових товарів військового (подвійного) призначення для задоволення внутрішніх потреб і виходу на зовнішні ринки.

Реалізація цієї ініціативи потребує розробки Методологічного підходу до відбору проектів ТОС для інноваційного розвитку ОПК і моніторингу їх реалізації. За основу підходу рекомендується взяти пропозиції, викладені у роботі [13].

7. Сприяння виходу ТОС на ринок публічних закупівель та зовнішні ринки. У США – країні, де вперше у світі було запроваджено механізми державної політики з розбудови стартапів, одним із найважливіших кроків стало відкриття внутрішнього ринку. У Розділі 15, п. (g) Закону про малий бізнес (Small Business Act 1953) визначено мету – участь малих підприємства має становити щонайменше 23% загальної вартості всіх укладених основних контрактів на кожен фінансовий рік [14, р. 212]. У США цим питанням опікується Підрозділ з публічних закупівель Агенції малого бізнесу (SBA). Для запроваджен-

ня аналогічної практики в Україні в рамках реалізації пілотного проекту відповідний підрозділ Мінстратегпрому має ініціювати визначення розміру резерву на ринку публічних закупівель для ТОС – учасників пілотного проекту, контролювати дотримання замовниками встановленої норми резерву та підготувати в подальшому внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі», що дозволить розширити внутрішній ринок для ТОС.

Для стимулювання ТОС виходити на зовнішні ринки рекомендується в рамках діяльності Експортно-кредитного агентства запровадити інвестиційні гарантійні кредити для фінансування експортної діяльності, що є одночасно і кредитом, і страхуванням даного кредиту. Цей кредит має покривати видатки ТОС, пов'язані з дослідженням ринків і презентації його інноваційних продуктів потенційним споживачам; участь у виставках тощо. Також доцільно запровадити Позику для експорту ТОС – цільовий фінансовий інструмент для покриття транспортних витрат фахівців ТОС для зустрічей з дистриб'юторами, потенційними клієнтами або партнерами-постачальниками з-за кордону.

8. Захист ТОС від «недружніх» інвесторів. Оскільки ТОС є не лише носіями технологій, але й можуть акумулювати чи мати доступ до певних даних чи стратегічних об'єктів, держава зобов'язана відслідковувати інвестиції в такі ТОС і, за необхідності, в цілях національної безпеки забороняти злиття та поглинання. Прикладом такої політики є США, де ухвалено Закон про модернізацію аналізу ризику, пов'язаного з іноземним інвестуванням (*Foreign Investment Risk Review Modernization Act – FIRRMA*), котрий розширив повноваження Комітету з іноземних інвестицій (CFIUS) [15]. Якщо раніше його юрисдикцією були лише іноземні інвестиції, здатні зашкодити національній безпеці США, тепер до них додалися питання уразливості безпеки. CFIUS відслідковує угоди з інвестицій в американські компанії, які пов'язані з критичною інфраструктурою, критичними технологіями, а також з конфіденційними особистими даними громадян США (про фінанси, геолокацію, стан здоров'я та ін.). Ці види діяльності отримали назву «TID US businesses» від слів T (технології), I (інфраструктура) і D (дані) [16].

ЄС також прийняв Регламент 2019/452 «Створення основи для перевірки (*screening*)

прямих іноземних інвестицій в Союз», де «чутливими» сферами визначено: енергетику, транспорт, водопостачання, охорону здоров'я, зв'язок, обробку або зберігання даних; аерокосмічну, оборонну та фінансову інфраструктуру, а також критичні технології та наукові розробки подвійного призначення, пов'язані зі штучним інтелектом, робототехнікою, напівпровідниками, кібербезпекою, ядерні технології, нанотехнології та біотехнології [17].

6 травня 2020 р. Мінекономрозвитку України було оприлюднено законопроект «Про порядок здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України». Цей проект не враховує ані досвіду ЄС, ані досвіду США в частині стратегічних сфер і механізмів скринінгу іноземних інвестицій. Відсутність такого закону в Україні створює певні загрози втрати технологій ТОС, що мають стратегічне значення для України, а також втрати контролю за доступом до даних, що може загрожувати національній безпеці. З огляду на це, необхідно розробити проект закону, котрий враховуватиме кращі світові практики та особливості України, її внутрішні та зовнішні загрози.

9. Моніторинг діяльності ТОС. Для моніторингу результативності реалізації заходів державної політики з розбудови ТОС необхідним є створення відповідного статистичного інструментарію. За основу рекомендується взяти авторські пропозиції, викладені у роботі [5] та апробовані на українських стартапах, а також практику ЄС, що здійснює German Startup Monitor, European Startup Monitor тощо. Отримані дані дадуть змогу оцінити особливості створення та функціонування ТОС в Україні, охарактеризувати інноваційні процеси, що відбуваються в цих компаніях, ресурси, які їх забезпечують, і отримані економічні результати.

10. Популяризація інноваційного підприємства. Для формування культури інноваційного підприємства та позитивного іміджу ТОС рекомендується започаткувати Державну програму популяризації ТОС, яка передбачатиме механізми демонстрації освітянам і науковцям персональних зисків від започаткування ТОС на базі власних розробок; українським підприємцям – зисків від співпраці з ТОС для розвитку та посилення конкурентоспроможності їх бізнесу; українській громаді – внеску ТОС у соціально-економічну стабільність і добробут на-

ції; іноземним партнерам – позитивного іміджу України як інноваційної держави. Також рекомендується запровадити Всеукраїнський саміт ТОС (по аналогії із *Startup Europe Summit – SES*), що буде об'єднувати ключових стейкхолдерів у пошуку шляхів прискорення імплементації результатів ТОС в економіку України. Як Мінстратегпром, так і відповідні департаменти обласних державних адміністрацій на місцевому рівні мають започатковувати промоції щодо ролі інноваційного підприємництва у створенні робочих місць із гідною зарплатою та розвитку економіки України та її регіонів.

ВИСНОВКИ

В умовах обмежених ресурсів України ТОС можуть стати локомотивом структурних зрушень в економіці в бік високотехнологічних галузей з високою продуктивністю праці та високою вартістю, діяльність яких менше залежить від коливань кон'юнктури зовнішнього ринку, а отже, є джерелом стабільного внеску у ВВП країни. З огляду на таку перспективу держава має запровадити стимулюючі механізми розбудови ТОС, а тому необхідна формалізація стратегічних пріоритетів та шляхів їх досягнення. Наведені в роботі пропозиції та рекомендації вимагають, з одного боку, фахової дискусії з ключовими стейкхолдерами, а з іншого, – політичної волі щодо реформ і фокусування державної політики на інноваційне підприємство, ендогенний розвиток національної економіки та зменшення залежності від факторів зовнішнього впливу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. A Union that strives for more. My agenda for Europe / By candidate for President of the European Commission Ursula von der Leyen. Political guidelines for the next European Commission 2019–2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf
2. An SME Strategy for a sustainable and digital Europe. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. COM (2020) 103 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A103%3AFIN>
3. Геєць В. М. Ендогенізація розвитку економіки у вимірі рівноправності відносин держави, бізнесу та суб'єктів голосування. *Економіка України*. 2018. № 7. С. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.07.003>

4. Курченко О. О. Становлення та розвиток стартапів в Україні. *Український соціум*. 2016. № 2. С. 80–88. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/80-87__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf
5. Саліхова О. Б., Курченко О. О. Створення статистичного підґрунтя для оцінки особливостей інноваційних стартапів України. *Статистика України*. 2016. № 1. С. 18–21. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1816/1/4.pdf>
6. Воробство – прекрасная стратегия. Интервью с архитектором инновационной политики Сингапура Филиппом Йо. URL: <https://expert.ru/expert/2011/46/vorovstvo--prekrasnaya-strategiya>
7. Attracting and retaining international students in the EU EMN Synthesis Report for the EMN Study 2018. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_international_students_2018_synthesis_report.pdf
8. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions entrepreneurship 2020 action plan «Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0795>
9. Migratory pathways for start-ups and innovative entrepreneurs in the EU. EMN Inform 2019. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_start_ups_entrepreneurs_inform_en.pdf
10. 促进中小企业发展规划（2016—2020年）（Сприяння плануванню розвитку МСЕ (2016–2020 рр.) / Міністерство промисловості та інформаційних технологій. URL: <http://www.mofcom.gov.cn/article/bh/201610/20161001542549.shtml>
11. Ries E. *The Lean Startup: How Constant Innovation Creates Radically Successful Businesses*. Penguin Books Limited, 2011 p. 336 p.
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» від 5 серпня 2020 р. № 960-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-p#Text>
13. Саліхова О. Б., Крехівський О. В. Новий механізм державної підтримки технологічних інновацій для розвитку промисловості. *Статистика України*. 2018. № 2. С. 30–35. DOI: 10.31767/su.2(81)2018.02.04
14. Small Business Act. URL: https://www.sba.gov/sites/default/files/2019-03/Small_Business_Act.pdf
15. Foreign Investment Risk Review Modernization Act – FIRRMA. URL: https://home.treasury.gov/sites/default/files/2018-08/The-Foreign-Investment-Risk-Review-Modernization-Act-of-2018-FIRRMA_0.pdf
16. Саліхова О. ТурбоНяні // Лівий берег. 25 лютого 2019 р. URL: https://lb.ua/economics/2020/02/25/450866_turbonyani_.html
17. Regulation (EU) 2019/452 Of the european parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R0452&from=BG>

REFERENCES

- “A Union that strives for more. My agenda for Europe”. Political guidelines for the next European Commission 2019-2024. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf
- “An SME Strategy for a sustainable and digital Europe. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. COM (2020) 103 final”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A103%3AFIN>
- “Attracting and retaining international students in the EU EMN Synthesis Report for the EMN Study 2018”. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_international_students_2018_synthesis_report.pdf
- “Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions entrepreneurship 2020 action plan «Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0795>
- “Foreign Investment Risk Review Modernization Act - FIRRMA”. https://home.treasury.gov/sites/default/files/2018-08/The-Foreign-Investment-Risk-Review-Modernization-Act-of-2018-FIRRMA_0.pdf
- Heiets, V. M. “Endohenizatsiia rozvytku ekonomiky u vymiri rivnopravnosti vidnosyn derzhavy, biznesu ta subiektiv holosuvannia” [Endogenization of the Economy Development in the Aspect of Equality of Rights Relations among the State, Business and Voting Subjects]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 7 (2018): 3-19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.07.003>
- Kurchenko, O. O. “Stanovlennia ta rozvytok startapiv v Ukraini” [Formation and Development of Startups in Ukraine: Problems and Solution Approaches]. *Ukrainskyi sotsium*. 2016. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/80-87__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf
- [Legal Act of Ukraine] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-p#Text>
- “Migratory pathways for start-ups and innovative entrepreneurs in the EU”. EMN Inform 2019. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_start_ups_entrepreneurs_inform_en.pdf
- “Regulation (EU) 2019/452 Of the european parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct in-

vestments into the Union". <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R0452&from=BG>

Ries, E. *The Lean Startup: How Constant Innovation Creates Radically Successful Businesses*. Penguin Books Limited, 2011.

"Small Business Act". https://www.sba.gov/sites/default/files/2019-03/Small_Business_Act.pdf

"Spryiannia planuvanniu rozvytku MSYe (2016–2020 rr.)" [Promotion of ITU Development Planning (2016–2020)]. Ministerstvo promyslovosti ta informatsiinykh tekhnolohii. <http://www.mofcom.gov.cn/article/bh/201610/20161001542549.shtml>

Salikhova, O. "TurboNiani" [Turbo Nanny]. *Liviy bereh*. February 25, 2019. https://lb.ua/economics/2020/02/25/450866_turbonyani_.html

Salikhova, O. B., and Krekhivskiy, O. V. "Novyi mekhanizm derzhavnoi pidtrymky tekhnolohichnykh innovatsii

dlya rozvytku promyslovosti" [A New Mechanism for State Support to Technological Innovation for Industrial Development]. *Statystyka Ukrainy*, no. 2 (2018): 30–35.

DOI: 10.31767/su.2(81)2018.02.04

Salikhova, O. B., and Kurchenko, O. O. "Stvorennia statystychnoho pidgruntia dlya otsinky osoblyvostei innovatsiinykh start-apiv Ukrainy" [Development of Statistical Framework to Evaluate the Features of Innovative Start-ups in Ukraine]. *Statystyka Ukrainy*. 2016. <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1816/1/4.pdf>

"Vorovstvo – prekrasnaya strategiya. Interviu s arkhitektoom innovatsionnoy politiki Singapura Filipom Yo" [Stealing Is a Great Strategy. Interview with Philip Yo, Singapore Innovation Policy Architect]. <https://expert.ru/expert/2011/46/vorovstvo-prekrasnaya-strategiya>

УДК 330.0

JEL: D04; O30; O33

ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬЯНСІВ В ІННОВАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

©2020 КУЗНЕЦОВА М. А., ДРАГАН К. Ю.

УДК 330.0

JEL: D04; O30; O33

Кузнецова М. А., Драган К. Ю. Використання стратегічних альянсів в інноваційній економіці

Глобальні тенденції останніх десятиліть посилюють конкуренцію боротьбу на світових ринках, тому потрібно створити таку організаційну форму, яка могла б максимально швидко й ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища. Однією з таких нових форм організації діяльності підприємств є стратегічні альянси, розвиток яких значно вплинув на зміни в структурі багатьох галузей. Завдяки створенню стратегічних альянсів компанії об'єднують зусилля та ресурси для збереження своїх конкурентних позицій і створення нових можливостей. У статті стратегічний альянс розглядається як ефективна форма об'єднання компаній, що максимально відповідає критеріям стратегічних цілей. Розглянуто види стратегічних альянсів, розвиток яких повинен забезпечити підприємствам доступ до тих чи інших інновацій; означено цілі створення стратегічних альянсів. Доведено, що під стратегічним альянсом розуміється проведення спільних досліджень, спільне використання виробничих потужностей, обмін технологіями, просування на ринок продукції один одного чи об'єднання зусиль щодо виробництва компонентів або кінцевої продукції. Зазначено, що партнерство у стратегічних альянсах засновано на гнучких організаційних формах співпраці. Виділено проблеми, що заважають інноваціям; запропоновано дії для їх вирішення. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є проведення аналізу вже існуючих стратегічних альянсів в Україні, дослідження їх стану, кількості та сфери утворення. Також у перспективі планується виокремити проблеми визначення переваг і недоліків створення стратегічних альянсів в Україні, і головне – проаналізувати готовність законодавчої бази для успішного їх розвитку в країні.

Ключові слова: стратегічні альянси, інновації, глобалізація, інноваційна економіка.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-75-80>

Рис.: 3. Бібл.: 10.

Кузнецова Марина Аркадіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та управління проектами, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова (вул. Кузнечна, 1, Одеса, 65029, Україна)

E-mail: kuznetsova.zzk@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7055-7168>

Драган Каріна Юріївна – студентка, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова (вул. Кузнечна, 1, Одеса, 65029, Україна)

E-mail: k.dragan@ukr.net

UDC 330.0

JEL: D04; O30; O33

Kuznetsova M. A., Drahan K. Yu. The Use of Strategic Alliances in an Innovative Economy

Global tendencies in recent decades have strengthened competition in world markets, so it is necessary to create such an organizational form that could respond as quickly and efficiently as possible to changes in the external environment. One of these new forms of organization of enterprises is strategic alliances, the development of which has significantly influenced changes in the structure of many industries. Through